

‘Maar de stekker hou ik zelf!’

**Radiohobby-avonturen in de jaren ‘50
toen makkelijk nog moeilijk was**

Wim van Bussel

1e Druk november 2001

ISBN: 90-806728-1-5

©2002, Uitgeverij Bureau Belper Bussum
Batterijlaan 39, 1402 SM Bussum
www.rbe.nl

Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd, opgeslagen in ene geautomatiseerd gegevensbestand of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch, door middel van druk, fotokopie, microfilm of op welke andere wijze dan ook, zonder voorafgaande toestemming van de uitgever. Alle rechten voorbehouden.

ISBN: 90-806728-1-5

Inhoud

Voorwoord	7
1. Een nieuwe wereld	11
2. De stekkerbusjes	17
3. Wederopbouw	25
4. Draadantenne in de Pijp	32
5. De lokroep van de radiolamp	42
6. De spitsvondige omweg	49
7. In het drijfzand van de radiotechniek	55
8. Historische kabellegging	65
9. De lucratieve reparatie	71
10. Schrijnend idealisme	77
11. Het U-buizen supertje	83
12. Communicatie	89
13. Bediening op afstand	95
14. Stroomstrijd	101
15. Even repareren	109
16. Dansavond met Victor Silvester	117
17. De geestrijke batterij	127
18. Het drama van de kampeerradio	135
19. Strijd zonder voldoening	139
20. Werkelijkheidsweergave	146
21. Het schakelbord	154
22. Stilte, opname!	160
23. De tragedie van de droge luidsprekerconus	172
24. Het verdronken hoorspel	179
25. Hogere gaven	185
26. Kabellegging van kust naar kust	191
27. Hogetonentragiek	197
28. Bij de eerste televisie-uitzending	203
29. Muzikale klanken uit het niets	209
30. De hifi-apostel	213
31. Dramatische TV-strijd	223
32. Zelfbouw-TV	230

33. Serenade	236
34. De stenen baskast	242
35. Mobiele communicatie	250
36. De negatieve reparatie	255
37. ‘De orgeltoetsen zijn er!’	262
38. Het inventieve recorderorgel	268
39. Hoogspanning	272
40. TV-belangstelling	275
41. De huiveringwekkende Z.hsp	280
42. Dynamiek	285
43. De stem uit het hiernamaals	287
44. Het muziekconcours	294
45. Spitsvondige reanimatie	300
46. Het geluidsarchief	306
47. Het bijzondere bandje	311
48. De kleurrijke opdracht	316
49. Briljante TV-verhuizing	323
50. Dakhazen	331
51. De vermetelexe van de autoradio	339
52. De ontwaarding begon al vroeg...	344
53. Beeldbuisimplosie	350
54. Het kinderfeestje	358
55. De trouwreportage	364
56. De falende TV-antenne	369
57. Geluidseffecten	375
58. TV-geluid op de band	381
59. Gevaarlijk spel	385
60. Tovenarij	389
61. De wonderbare kleuropwekking	394
62. Het straatfeest	398
63. Einde van een tijdperk	404
64. Technische honeymoon	408

Voorwoord

‘Asjeblijft, dit is het, hier hebben we op gewacht. Gaan we meteen bouwen!’

Zo ging dat in die dynamische naoorlogse jaren toen de ene na de andere nieuwe technische ontwikkeling zich aandeede. Dat was de tijd na 1945 tot ver in de jaren ‘50 waarin heel wat enthousiastelingen dag en nacht met ‘radiotechniek’ zoals dat toen zo heette en zelfbouw bezig waren. Mijn vriend Flip en ik, in 1945 zo’n 14 jaar oud, waren van die gedrevenen. Maatschappelijke omwentelingen, politieke roerselen, zo die er al waren, ontgingen ons volledig. Onze onafgebroken strijd speelde zich geheel en al af binnen het brede raamwerk van de veeleisende technische materie. Want reken erop dat het een strijd was! Een strijd met winst en veel verlies. Enthousiasme en teleurstelling, glorie en verguizing wisselden elkaar in hoog tempo af. Nauwelijks hadden we op briljante wijze een grandioos succes geboekt of we stootten onze neus, doordat we weer eens iets voordehandliggends over het hoofd hadden gezien - of omdat de weerbarstige techniek zich bij nader inzien toch net weer iets anders gedroeg dan we ons in onze enthousiaste onervarenheid hadden voorgesteld. Alles wat nieuw is is moeilijk - daar kwamen we toen wel achter.

De hier beschreven waar gebeurde, vaak onverwacht humoristische belevenissen (waarvan er een aantal in de vorm van losse verhalen in het bekende magazine O&O zijn verschenen) geven een beeld van een wat de techniek betreft eigenlijk wel wat onderbelicht tijdperk. Sociale en politieke stromingen krijgen altijd alle denkbare aandacht, maar aan de techniek, waarvan we elke dag profiteren en die het dagelijkse leven maakt tot wat het is, wordt gemakkelijk voorbijgegaan. Terwijl veel van de technische verworvenheden van deze tijd, zoals de CD, de stereoset, de TV, digitalisering, juist hun oorsprong hebben gevonden in die naoorlogse jaren. Veel technici van nu waren de hobbyisten van toen. De echte uitvinder wordt niet op de TU gebo-

ren, maar ontstaat thuis aan de keukentafel. Hij begint als hobbyist en blijft dat zijn hele leven lang.

Wat voor glanzende carrière hadden wij voor ogen? Wat dachten wij te bereiken? Wisten wij veel. Het lag aan een toevallige reparatie-opdracht bij iemand thuis, een motiverend tijdschriftartikel, of een spontaan opkomende impuls. Er was ook zoveel nieuws dat de moeite waard was en door listige zelfbouw in je eigen kamertje te verwezenlijken was. De nieuwe mogelijkheden buitelden over elkaar heen.

Nu leven we in een andere tijd. Het is bereikt. Techniek is een zaak van ernst, studie, wetenschap en carrière geworden. Maar veel erger nog, er zijn er waarvoor techniek iets minderwaardigs betekent - iets voor de eenvoudige van geest die plat op zijn rug op het natte asfalt van de Tweede Dwarsachterstraat in zijn hemdsmouwen aan zijn derderangs Kadet of Jaguar sleutelt. Ha, welk een dwaling! De zulken hebben geen enkel besef van het mateloze plezier dat techniek, in welke vorm dan ook, kan geven. Lees dit boek maar. Maar los daarvan heeft de techniek ons ondertussen wel zóveel gegeven, dat het soms wel lijkt of alles inmiddels is bereikt. Een eindpunt dus? Welnee, integendeel juist een begin. De generatie uit de jaren '50 wilde spullen maken waar men leuk mee aan de gang kon gaan. Bandrecorders en zo. Maar dat nam zoveel tijd en aandacht in beslag dat men aan het creatieve aspect nauwelijks toekwam. Maar nu liggen de fascinerende, creatieve mogelijkheden op alle mogelijke terreinen zo maar voor het oprapen. Tot in het universum toe. Nieuwe mogelijkheden, nieuwe uitdagingen.

Daarom is dit boek met al die technische avonturen uit de jaren '50 niet zo maar een vrolijke, tegelijk ook nostalgische terugblik op een kleurrijk verleden, nee, het is de weergave van een tijdperk dat voor het heden van essentiële waarde is geweest en dan ook in hoge mate respect verdient. Maar wel respect met een gulle lach! Moge

dit historische boek met evenveel plezier worden gelezen als het is geschreven!

W.v.B.

Met op deze plaats speciale dank aan dochter Christien die op onnavolgbare wijze de sfeer van deze verhalen in even geestige als treffende illustraties heeft weten te vatten!

En dank aan ‘vriend Flip’, die de belichaming is van verschillende vrienden die in die turbulente jaren mijn pad hebben gekruist en die kortere of langere tijd de fleurige avonturen hebben gedeeld: Hans de slagerszoon, Kees, de broers Wim en Theo, Ben, Ad, Hans, Fred ... en die, op een enkeling na die er helaas niet meer is, niet anders dan met een glimlach aan die bijzondere tijd kunnen terugdenken.

1. Een nieuwe wereld

‘Noem je deze duistere grot een kast? Waarom maak je er niet een lampje in?’ Hoofdschuddend tuurde Flip in mijn onverlichte scheikundekast. ‘Lampje?’ schrok ik, ‘geknoei met stroom? Ik pas wel op!’ Nog niet zo lang geleden - er was zo kort na de bevrijding nog maar pas weer elektrisch licht - had ik bij het achteloos insteken van een stekker in het stopcontact voor het eerst van mijn leven de griezelige kracht van 220 volt mogen ervaren. Ik had in mijn onbenul mijn vingers tegen de stekkerpennen gehouden. ‘Nee,’ huiverde ik, ‘ik pas wel op, ik kijk wel uit!’

Maar mijn lot was al bepaald. Het elektron was in mijn leven gekomen. Want, ‘ziedaar de angst van de onwetende.’ glimlachte Flip breed. ‘Daar gaan we meteen wat aan doen!’ Hij zat op de ambachtsschool. Electriciteit werd zijn toekomst. Had ik even niet aan gedacht. Ik, Mulo-klant, 2e klas, wist in de verste verte nog niet welke kant ik op zou gaan. Voorlopig ging mijn warme belangstelling uit naar scheikunde, dankzij het op mijn pad gekomen hobbyboek ‘Scheikundeproeven die slagen’ dat vol stond met praktische proeven, waarvan in het bijzonder de vuur- en knalwerken zich op mijn wetenschappelijke belangstelling mochten verheugen. Tegelijk ook werd door de allengs groeiende verzameling stopflessen mijn verzamelwoede op prettige wijze aangewakkerd.

In de eerste week na de oorlog had ik Flip voor het eerst ontmoet toen ik me aanmeldde bij de weer op te richten verkennerij die in de oorlog verboden was geweest. Tijdens het wachten in de lange rij werd ik iets naar achteren geduwd. ‘Zou men van mijn tenen af willen gaan?’ klonk het achter me. Ik keek om en keek in het grijnzende gelaat van een jongen die een kop groter was dan ik. ‘Of heeft men behoefte aan uitzicht?’ informeerde de ander, die ik even later als Flip leerde kennen. ‘Nee,’ grinnikte ik, van zijn voet afdalend, ‘of ja, eigenlijk wel. Zou het nog lang duren? Ik heb nog een boel te doen.’ ‘Boel te doen? Huiswerk? Nee toch?’ ‘Scheikunde.’ zei ik ferm, ‘ik doe proeven.’ Onmiddellijk was de belangstelling gewekt, zeker toen Flip vernam dat mijn activiteiten voornamelijk op het turbulente gebied van knal- en vuurwerken plaatsvonden.

‘Wil ik zien, wil ik meemaken!’ riep hij meteen, ‘Dat lijkt me wel wat, dat proevengedoe! Ik kom bij je kijken!’ Deze ongeveinsde interesse vond ik meer dan fantastisch. Hij was, ervoer ik tijdens ons levendige gesprek in die lange rij, van het ‘dat komt wel in orde’-type, een makkelijke houding die, zoals later nog zou blijken, als vanzelf

allerlei problemen opriep, die met vaart en verve ook altijd, nee, laten we eerlijkheidshalve zeggen redelijk vaak min of meer weer werden opgelost. En nu zat hij hoofdschuddend voor mijn duistere scheikundekast.

‘Dat kan zo écht niet!’ stelde hij vast. ‘Op een dag pak je het verkeerde flesje, buskruit in plaats van salmiakzout of zoiets, en hup, daar ga je dwars door het dak heen de lucht in. Kom op, we maken er meteen een lampje in, ik heb wel wat spulletjes.’ En symbolisch voor de manier waarop we vanaf dat moment zouden samenwerken draafden we onverwijld naar zijn kamertje. Dat was niet ver weg, want we woonden niet ver van elkaar in de Amsterdamse Pijp. Mijn ouders hadden een groentewinkel en Flip was een slagerszoon.

In zijn kamertje boven de slagerij was Flip, ontdekte ik met ontzag, actief bezig met elektra. Ik stond oog in oog met indrukwekkende vindingen. Onder de deurmat voor de trap zat een verborgen knopje dat een zoemertje tot leven bracht zodra er iemand naar boven kwam. En op de deur zat een ingenieus elektromagnetisch geheimslot, maar dat bevond zich nog in het proefstadium. Vanwege steeds weer andere mysterieuze defecten weigerde er steeds weer wat anders. ‘Maar ik kan altijd binnenkomen,’ legde Flip uit, ‘want ik houd het raam gewoon open snap je wel. Wel een beetje koud, maar je kunt niet alles hebben. Toen het slot de eerste keer weigerde en het raam dicht was hebben we de deur eruit moeten beuken. Vond pa niet leuk.’ Hij rilde. Vader Flip had grote handen.

Wat plezierige rommeligheid betreft kon Flip’s kamertje mijn onderkomen zijn. Uit een tot kast verheven sinaasappelkist die ongetwijfeld uit onze groentewinkel afkomstig was viste Flip een bosje met textiel omsponnen elektrasnoer op, een koperen fitting, een bakelieten schakelaar en een dito stekker. ‘Vooroorlogs spul,’ zei hij, ‘van mijn oom gehad toen-ie zijn schuur opruimde.’

‘Ik wou dat ik zo’n oom had,’ grinnikte ik. ‘En jij weet hoe je dat allemaal moet aansluiten?’ Verbaasd keek hij me aan. ‘Weet jij dat dan niet? Jij weet niet hoe je een lampje moet aanleggen? Nee, echt niet? Man, wat is nou simpeler! Let op, dan leg ik het je uit. Stelt niks voor.’ In een paar korte zinnen maakt hij het me duidelijk. Het was allemaal heel logisch, ontdekte ik. En mateloos interessant. Dat had ik veel eerder moeten weten!

‘En hoe vind je dit!’ kwam Flip levendig, ‘heb ik zelf bedacht. Een elektrisch kanon. Kun je mee lachen. Let op!’ Hij bonkte een enorme spoel op tafel, waarin in het midden een gat zat. ‘Kijk, daar zat vroeger een ijzerkern in. Heb ik eruit gehaald. En ik heb er een stekker en een drukschakelaar aan gemaakt.’ Met een geroutineerd gebaar prikte hij de stekker in het stopcontact, legde een dikke spijker in het horizontaal opgestelde spoelgat en gaf een kort drukje op de schakelaar. Met een fraaie boog vloog de spijker door de kamer.

‘Fantastisch!’ riep ik enthousiast.

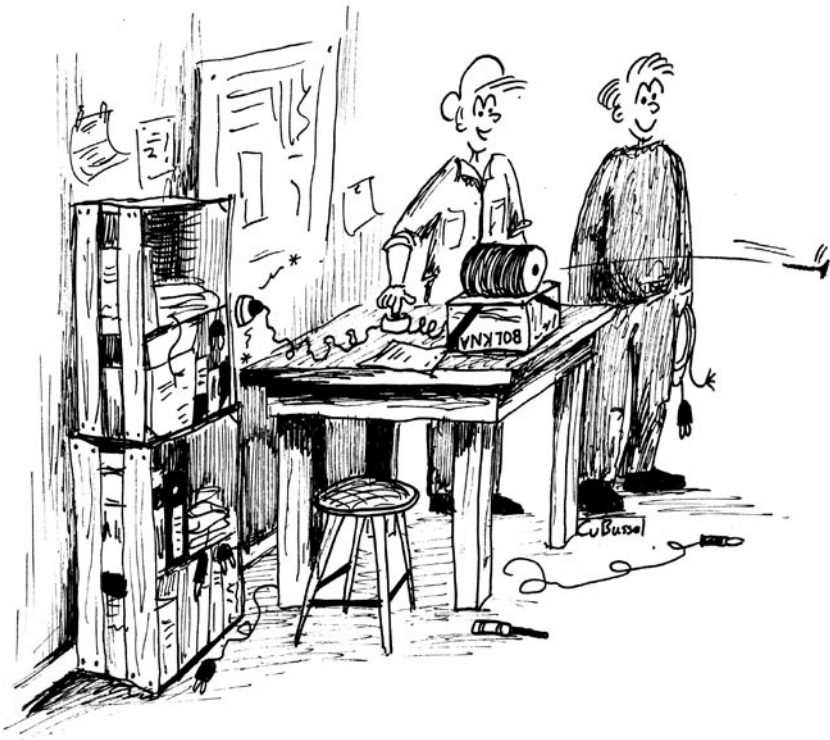
‘Kan beter,’ schudde Flip zijn hoofd. ‘Hij kan met een klap tegen de deur slaan. Dit was niks. Op het moment dat ik de knop indrukte zat ik niet exact op de top van de fase, snap je wel. We werken met wisselspanning moet je niet vergeten.’

Daar begreep ik nog niet veel van, maar het boeide me mateloos, vooral toen ik zelf met het kanon aan de gang ging en toevallig enkele zeer fraaie treffers tegen de deur plaatste.

Na deze fascinerende experimenten gingen we, gewapend met fitting, schakelaar en draad, weer terug naar mijn kamertje. Dat stond achter in de tuin achter ons huis. Wonderlijk, hoe snel een mens kan evolueren! Een uurtje geleden had ik nog geen flauw benul van elektrische stroom, maar zie, vakkundig begeleid door meester Flip, wierp na verbluffend korte tijd een 25 watt lampje een sprookjesachtig geel licht op de nu feestelijk glimmende flessenverzameling in mijn scheikundekast. Wat een lust, wat een weelde!

Vanaf dat moment werden de heftige knalproeven met kaliumchlooraat en zwavel, dat in die tijd nog voor weinig geld gewoon bij de drogist kon worden gekocht, afgewisseld met draden- en lampjesgeknutsel, en met huiswerk als dat zo uitkwam. Helaas was dit laatste steeds weer een pijnlijk storende factor in het geheel.

Maar hoe boeiend de proeven met knal- en lichteffecten ook waren, naarmate we ons meer en meer in het elektronenwereldje met zijn veelzijdige mogelijkheden verdiepten, verloren ze gaandeweg toch wel hun glans. O ja, zo af en toe hielden we ons in de tuin achter ons huis nog wel bezig met ingenieuze raketproeven. En op een onvergetelijke oudejaarsavond vergastten we de burens op de vele veranda's

boven ons die, begeleid door beierende kerkklokken en loeiende scheepsfluiten, als gekken met deksels op vuilnisbakken stonden te beuken, op sprookjesachtig rood en groen Bengaals vuur dat we op het dak van mijn kamertje met kwistige hand ontstaken. Maar dat was een laatste scheikunde-opleving. Meer en meer werd vriend elektron met zijn steeds weer onverwacht-nieuwe perspectieven de hoofdzaak. Daarbij maakten de vaak onverwachte situaties die we door onze niet altijd even doordachte elektronenactiviteiten opriepen, het leven op een bijzondere manier kleurig en fleurig.

Een boeiende wereld was voor ons opengegaan.